

Dürklerin ne zaman ortaya çıktığını bilmiyoruz. Büyük Çöküşten yaklaşık 200 sene önceleri, o zamanlar bir yarımada olan Anetil veya Anatalia bölgesinde devlet kurdukları biliniyor. Daha doğrusu en son deliller bu yönde. Ancak Dürklerin nereden geldikleri, Büyük Çöküşteki etkilerinin ne olduğu, hatta Büyük Çöküş zamanına erişip erişmedikleri bilinmiyor. Elimizde sadece bir araya geldiğinde pek de anlam veremediğimiz arkeolojik belgeler var.

Geçen yüzyıla kadar Dürklerin varlığı tartışma konusuydu. Profesör Ulvina'nın Anetil bölgesinde yaptığı çalışmalar, burada Arappa medeniyetinin devamı olan bir büyük devletin kurulmuş olduğunu, hatta beşyüz yıldan uzun süre yaşadığını gösteriyordu. Ancak onların Arappa medeniyetinden ayrı bir medeniyet olduklarına dair elimizde bir delil yoktu. Bu devletin adının Otoman veya Ozman olduğu, padişehrinin de o zamanlar deniz kıyısında bulunan Sitable olduğu düşünülüyordu. Yine de elimizde Otoman devletinin Büyük Çöküş'ün arefesinde hala hüküm sürdüğüne dair bir delil mevcut değildi.

Geçen yüzyılın sonlarında, Evropa'nın klasik devirlerinden kalma bazı belgelerde Dürk adı verilen bir millettten bahsedildiğini gören araştırmacılar, Dürklerin Evropa'nın doğusundan gelen bir kavim olduğunu ve Otomanların devamı olduğunu iddia ettiler. Bu o zamanlar için hayli şaşırtıcı bir iddiaydı, zira Otomanların Büyük Çöküş öncesindeki silinilerinin akabinde, Evropa'nın bölgeyi işgal ettiği ve Büyük Çöküş'e kadar burada kaldığı düşünülüyordu. Tarihçilerin bir kısmı hala bu fikirdedir.

Bölgede yapılan kazılarda ortaya çıkan ve hala çözülememiş belgelerdeki dilin, Otoman diline yakın olduğuna dair iddialar karşısında, metinlerin Evropa alfabesinde yazılmış olduğu, pek çok ortak kelime bulunduğu ancak farklı bir dil ailesinden olduğu için çözülemediği düşünülmekteydi. Ayrıca bu insanların da Evropalılar gibi beyaz olduklarına dair elimizde çok kuvvetli deliller vardı. Otomanların, eğer Arappalarla aynı millettenseler, Dürklerin atası olamayacağı iddia edilmekteydi çünkü birincisi Arappa lisanı ve yazısı Evropa'dan hayli farklıydı ve Arappalar –Evropa belgelerine nazaran– beyaz değildi.

Bu delillerin bir kısmı bugünlerde bölgeyle ilgili yeni ortaya çıkan bilgiler ışığında incelendiğinde, Dürklerin varolduğu, ancak ne Otoman, ne Evropa medeniyetine ait olduklarını düşündürmektedir. Zira Dürklerin, Evrovalı olduklarına dair sunulan deliller kadar, onların Evrovalı olmadıkları, muhtemelen kuzey veya doğudan gelen bir kavim oldukları ve Otoman Krallığı yıkıldıktan sonra bölgeye yerleştiklerini düşündüren deliller de mevcuttur.

Bu delillerin en önemlilerinden biri Evropa medeniyetinin Çöküş'ten ikiyüz sene kadar önce artık dini kurumlarından uzaklaştığı halde, Dürklerin hemen her şehirde tanrıları olduğu düşünülen heykeller yapmış olmalarıdır. Tanrıların adının Ka-türek olduğu hemen hemen kesin gibidir. Hemen her binada Ka-türek adına yapılmış bir büst veya heykelin olması, bunun bir devlet dini olduğunu göstermektedir. Hatta Ka-türek adına yapılmış ve Dürklerin başkenti olduğu düşünülen Akkira'daki büyük mabedin, Dürklerin en önemli yapılarından biri olduğu konusunda kuşku yoktur.

Sert bir tektanrıcılığa sahip olduğu düşünülen Arappalar'ın medeniyetinin, başında Ka-türek ve daha küçük *Elima*, *Merşida*, *Phenna* gibi tanrıların bulunduğu bir Panteona sahip Dürklerle aynı dine men-

sup olduğu düşünülemez. Bazıları Dürklerin de tektanrıci olduğunu, Ka-türek'in tek tanrı olduğunu iddia etse de; Dürklerin kendilerine vatanlarını armağan eden yaratıcı tanrı olarak Ka-türek'e, Tabiat tanrısı *Phennaya*, Bilgi ve Kudret tanrısı *Elimaya* ve Işık tanrısı *Merşidaya* taptıklarını düşündüren deliller hayli kuvvetlidir. Bu delillerin en önemlisi de yeni yeni çözülmeye başlayan anıt yazılarından birinde, Ka-Türek'in heykelinin altında bu üç kelimenin, yani *Merşida*, *Elima* ve *Phennan*ın yazılı olduğunun ortaya çıkmasıdır. Dürkler o tarihte az rastlanan bir antropomorfik inanç sistemine sahiptir.

Devlet dininin dışında halkın da çeşitli kültlere mensup olduğu su götürmez. Bu bir bakıma Avrupa için de böyledir, ancak Dürklerin kültürleriyle, Avrupa kültürleri arasında muazzam farklar mevcuttur. Dürklerde en önemli halk kültürünün *kemek* adını verdikleri, undan yapılan bir çeşit çöreğe tapmak olduğunu düşündüren çeşitli deliller bulunmuştur. Dürklerin *kemek* dedikleri bu çöreğin yere düşmesine izin vermedikleri, *kemeki* diğer tüm yiyeceklerden öte kutsal saydıkları ve her gün ve gece çokça tükettikleri bulunmuştur. Hemen her mahallede sadece kemek dağıtımı yapan yerler vardı.

Ayrıca Otomanlıların kalıntısı bazı cemaatlerin de yaşadığı tesbit edilmiştir. Bunların Otoman devrinden kalma mabetlere benzer mabetler yaptıkları gözlenir. Hatta bu mabetlerden bol miktarda yapılmıştır, ancak bahsi geçen devlet dini ve kemek kültürü gibi kültürlerin yanında, kimlerin bu mabedlere gittiğine ve yaptırdığına dair bir açıklama yoktur. Bu konudaki en açıklayıcı hipotez, Dürklerin aslında yönetici elit bir kesim olduğu ve halkın Otomanlı olduğudur. Diğer bir açıklama da, bahsi geçen mabedlerin Otoman devrinin sonlarında yapılmış olduğuna dairdir. Ancak bahsi geçen bu mabedleri, Dürkleri Otomanlıların devamı bir millet olduğuna delil olarak görenler de vardır.

Dürklerin Büyük Çöküşe erişip, erişmediklerine dair bulgular da kesin değildir. Büyük Çöküşten önce Amer-ka'nın bölgeyi talan eden bir savaşa girdiği, ancak Dürklerin çok daha önceden iç siyasi çalkantılar sebebiyle yok oldukları düşünülmektedir. Amer-ka'nın bölgede kullandığı –ve sırları hala meçhulümüz– silahların Dürklerin yaşadığı şehirleri yıkmamış olmasının açıklaması da budur.

Yaklaşık bin sene önce, sulak Anetil havzasında pek de önemli olmayan bir devlet kurdukları düşünülen Dürklerle ilişkin bilgilerimizin özeti bu şekildedir. Halihazırda devam etmekte olan Akkira kazılarının bize bu ilginç devlet hakkında yeni bilgiler sunacağını düşünüyoruz. Etrafındaki tüm dillerden farklı bir yapıya sahip olan ve Avrupa alfabesiyle yazılması, Dürklerin Anetil'e gelmeden önce alfabesi olmadığını düşündüren dillerinin çözülmesi ise bu konudaki derin çalışmalara ihtiyaç duymaktadır. Bu gerçekleştiğinde muhtemelen Dürklerin nereden geldikleri, yerli halkla ilişkileri ve sosyal ve kültürel hayatlarına ilişkin gizemli pek çok nokta da aydınlanacaktır.